

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-394-4-59>

Ковач Тарас, здобувач наукового ступеня доктора мистецтв НАОМА, старший викладач кафедри графічних м-в НАОМА (науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент, виконуючий обов'язки завідувача кафедри дизайну НАОМА О. В. Тихонюк)

Трафарет – графічна мова міської контркультури

Ключові слова: трафарет, шовкодрук, графіті, контркультура, самоорганізація, тираж, зображення.

Taras Kovach, PhD student NAFAA, Senior Lecturer of the Graphic Department, NAFAA (academic mentor: associate professor Olena Tykhoniuk)

Stencil as the graphic language of urban counterculture

Abstract. In the report, the author examines the graphic technique of stencil printing as a way of communication between representatives of urban culture. The history of the use of this printing method, its influence on the development of silk-screen printing and the language of graffiti are studied. Attention is focused on the development of stencil printing in the Ukrainian context, the role and connections of this printing method with the formation of grassroots and protest culture.

Key words: stencil, silkscreen, graffiti, counter culture, self-organization, circulation, image.

Трафаретом називається певне зображення, вирізане на цупкій основі (картон, пластик, метал) з метою подальшого тиражування. Копіювання зображення може виконуватися як окрема техніка естампу (трафаретний друк, шовкодрук), або як різновид графіті у міському середовищі. Трафарет може бути лінійним зображенням або текстом, вирізаним на основі, або резервувати певні зони, формуючи зображення за рахунок оточуючого гла.

Історія шовкодруку виходить з удосконалення технології трафаретного друку. Цей вид принта походить з Китаю та Японії з 500-х рр. н. е. Японський трафаретний друк – капазурі, використовував складні паперові трафарети, у яких окремі шматки трафарету з'єднувалися з рештою складного зображення за допомогою тонких шовкових ниток або людського волосся. Ці форми накладалися на тканину, поверх них наносився шар крохмалю, потім трафарет прибирили і фарбували тканину. Вона фарбувалася лише у тих зонах, де розміщувався трафарет, утворюючи паттерн.

У Європу та США шовкодрук потрапив у XIX – початку XX ст. і широко застосовувався в комерційних цілях, в основному у текстильній промисловості. Так як була необхідність у трафаретах, здатних витримувати друк сотень копій, почали використовувати паперові трафарети, прикріплені до рамок, натягнутих тонким шовком.

Перший патент на процес шовкодруку отримав Чарльз Нельсон Джонс з Мічигану у 1887 р.

Явище неформальної культури DIY (do it yourself) пов'язане з молодіжним панк рухом, контркультурною, альтернативною культурою. Це самоорганізовані молодіжні рухи, які власними силами створювали свій контент. Він пов'язаний з музикою, створенням одягу, принтами, культурою самвидавців, розробкою експериментальних музичних систем, організацією локальних культурних подій.

ДА стиль – творча колаборація культурогині Ганни Циби та архітекторки Дани Косміної. У 2017 р. під час третьої Київської бієнале вони розробили так звану «Модерністську уніформу» спершу як сувенірну продукцію для бієнале, а саме сумки, футболки та світшоти із зображенням локацій бієнале: Житнього ринку, будинку-тарілки (Український інститут науково-технічної експертизи та інформації, Державна науково-технічна бібліотека України), а також логотипом «Київ-інноваційний» (знайденим на одному з вікон бібліотеки під час роботи над експозицією бієнале).

Зображення друкувалися у техніці шовкодруку. Друком зображень займався Олександр Павлов (Київ) у своїй культурній шовкотрафаретній майстерні, що була центром DIY культури у Києві. Надалі «Модерністська уніформа» розвивалася як окремих проект, охоплюючи не тільки модерністську архітектуру Києва, а й інших міст України. Ідея полягала в тому, щоб популяризувати модерністську архітектуру пам'яток, і тому її об'єкти перебували, і досі перебувають у постійному ризику знесення або реновації.

Так з'явився одяг з зображеннями «Тарілки», арки дружби народів, будинку меблів, Володимирського ринку, Печерського універсаму. Це став свого роду одяг протесту, коли молоді люди одягали світшоти із трафаретними зображеннями і виходили на акції за збереження та захист пам'яток Київського модернізму та бруталізму.

Трафаретне графіті виникло як окремий стиль близько 1981 р., а його основоположником прийнято вважати художника Blek Le Rat з Парижу. Але мова йде більше про вуличне мистецтво, так званий стенсіл-арт, а не про політичне графіті, яке існувало ще з часів революційних рухів 1968 р.

Використання трафаретів суттєво спрощує спосіб нанесення зображень, збільшується швидкість виконання графіті, що дозволяє максимально ефективно поширити актуальну інформацію містом.

Актуальне трафаретні графіті в Україні працює з темами війни, визволення з-під варті політв'язнів та військовополонених, проблем депортації з України громадян росії та Білорусії, популяризацію героїв сучасної війни. Часто можна зустріти заклики вступати до добровольчих батальйонів чи волонтерських організацій. Актуальною залишається проблема переслідування ЛГБТ спільноти, прав сексуальних меншин. Зустрічаються графіті, які торкаються екологічної повістки та захисту прав тварин.

